

The Guidelines to Develop a Student's Responsibility Skills in Grades 7-9 under the Khon Kaen Primary Educational Service Area 1

Samrit Kangpheng^{1*}

¹ Graduate School, Rajapark Institute

* Corresponding author. E-mail: skangpheng@gmail.com

ABSTRACT

The purpose of this research aimed to: 1) investigate the changes in expected and unexpected outcomes from the practices aimed at developing the responsibility skills of lower secondary school students; 2) explore the learning experiences of the researcher, co-researchers, and educational institutions as lessons learned from developing the responsibility skills of lower secondary school students; and 3) propose guidelines for developing responsibility skills based on practices within the specific context of Ban Nong Kung Witthayakarn School, under the Khon Kaen Primary Educational Service Area Office 1. The research employs a participatory action research method with two cycles, each lasting one semester during the academic year 2022, involving six teachers and 53 students as the target group for development. The research results indicate that: 1) the improvement changes that were anticipated are reflected in the average scores from the assessment of the students' responsibility skills, comparing three stages: before and after the practices in the first cycle and after the practices in the second cycle, which showed progressively higher scores; 2) the learning from practices has led the researcher, co-researchers, and the school to recognize the importance of teamwork and effective learning management; and 3) the guidelines for developing responsibility skills among lower secondary school students include processes, activities, and methods that leverage three main driving forces and three supporting driving forces.

Keywords: Guidelines, Development, Responsibility Skills, Grades 7-9

แนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

สัมฤทธิ์ กางเพ็ง^{1*}

¹ บัณฑิตวิทยาลัย สถาบันรัชต์ภาคย์

* Corresponding author. E-mail: skangpheng@gmail.com

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงในผลลัพธ์ที่คาดหวังและไม่คาดหวังจากการปฏิบัติจากการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาต้น 2) ศึกษาการเรียนรู้จากการปฏิบัติในตัวผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และสถานศึกษา ในลักษณะเป็นบทเรียนที่ได้รับจากการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และ3) นำเสนอแนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบจากการปฏิบัติในบริบทเฉพาะของโรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาการ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2 วงจรๆ ละ 1 ภาคการศึกษา ปีการศึกษา 2565 มีครูเป็นผู้ร่วมวิจัย 6 คน และนักเรียน 53 คนเป็นกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนา ผลการวิจัย พบว่า 1) การเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นตามที่คาดหวัง คือ ค่าเฉลี่ยจากผลการประเมินทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนเปรียบเทียบ 3 ระยะ คือ ระหว่างก่อนและหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และหลังการปฏิบัติวงจรที่ 2 พบว่า มีค่าที่สูงขึ้นตามลำดับ 2) การเรียนรู้จากการปฏิบัติในตัวผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และโรงเรียนตระหนักถึงความสำคัญของการทำงานร่วมกันแบบเป็นทีมและการจัดการเรียนรู้ และ3) แนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น คือ กระบวนการ กิจกรรม และวิธีการพัฒนาสามพลังขับเคลื่อน และสามพลังขับเคลื่อน

คำสำคัญ: แนวทาง, การพัฒนา, ทักษะความรับผิดชอบ, นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น

© 2024 JAE: Learning Encouragement Journal

บทนำ

โครงสร้างทางสังคมที่ดีควรมีค่านิยมร่วมกันและค่านิยมเหล่านี้จะต้องถูกถ่ายทอดไปยังคนรุ่นต่อไป ซึ่งในกระบวนการถ่ายทอดนี้การศึกษาามีบทบาทสำคัญในการถ่ายทอดคุณค่าในสังคม โดยเฉพาะการสร้างพลเมืองที่ดี ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของสถานศึกษาที่จะต้องพัฒนานักเรียนมีพฤติกรรมที่มุ่งหวังให้สังคมมีความเป็นอยู่ที่ดีและมีคุณภาพ คือ การให้การศึกษาที่มีคุณค่าของความรับผิดชอบ อย่างไรก็ตาม การศึกษาควรจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวแม้ว่าการศึกษาในสถานศึกษาจะมีความสำคัญมากแต่ไม่ได้เป็นปัจจัยที่กำหนดคุณลักษณะดังกล่าวทั้งหมด ดังนั้น การพัฒนาด้านความรับผิดชอบจึงมีความสัมพันธ์กันทั้งสถาบันการศึกษา และสถาบันครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งในโรงเรียนประถมศึกษา และมัธยมศึกษาซึ่งเป็นรากฐานของระบบการศึกษาที่บุคคลต่าง ๆ จะได้รับความรู้และทักษะพื้นฐานที่จำเป็นในการอยู่ร่วมกับสมาชิกคนอื่น ๆ และดำเนินชีวิตต่อไปในทางที่ดีขึ้นในสังคม (Fidan & Erden, 2001; Okumus, 2010; Aydin & Akyol Gurler, 2012; Gulec & Yalcin, 2020) แนวคิดเรื่องความรับผิดชอบเริ่มกลายเป็นปรากฏการณ์ที่สำคัญมากขึ้นในยุคปัจจุบันที่จะต้องได้รับการพัฒนาให้เกิดขึ้นโดยเฉพาะอย่างยิ่งเริ่มตั้งแต่ช่วงก่อนวัยเรียนควรมีความพยายามเพื่อให้แน่ใจว่านักเรียนมีความรับผิดชอบ เนื่องจากความรับผิดชอบเป็นการรับรู้ของบุคคลที่เกี่ยวข้องกับพฤติกรรมของตนหรือเหตุการณ์ใด ๆ ในขอบเขตอำนาจของตนหรือการรับผลของพฤติกรรมและเหตุการณ์นั้น ๆ หรือในอีกความหมายหนึ่งความรับผิดชอบถูกอธิบายว่าเป็นการเลือกและยอมรับผลที่ตามมาและผลของการเลือกเหล่านั้น (Popkin, 1987 Cited in Bugdayci, 2019)

สอดคล้องกับแผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) สำหรับเป็นเครื่องมือในการกำกับทิศทางการปฏิบัติงานของส่วนราชการในสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ โดยได้น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้เป็นกรอบในการดำเนินงานเพื่อสร้างผลผลิต ผลลัพธ์ ให้เกิดกับผู้เรียนอย่างมีคุณภาพ ซึ่งจุดเด่น

ประการหนึ่งของแผนฉบับนี้ คือ ในส่วนของเป้าหมายด้านคุณภาพที่ได้ให้ความสำคัญต่อระดับความสำเร็จด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และระดับความสำเร็จที่ชัดเจนในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และความเป็นพลเมืองของผู้เรียนเพื่อให้เกิดการพัฒนาผู้เรียนมีความสอดคล้องกับทิศทางการพัฒนาประเทศในช่วงของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) นอกจากนี้ ยังได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์ไว้หลายประการ เพื่อให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องนำไปขับเคลื่อนสู่การปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม และให้บรรลุผลสำเร็จต่อคุณภาพของผู้เรียน โดยในส่วนของยุทธศาสตร์ที่สนองต่อพันธกิจด้านการยกระดับคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ/ประเภทสู่สากล ได้มีการกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ซึ่งเป็นยุทธศาสตร์พัฒนาหลักสูตรกระบวนการเรียนการสอน การวัดและประเมินผล และกำหนดตัวชี้วัด “ร้อยละคะแนนเฉลี่ยของผู้เรียนทุกระดับการศึกษาที่มีคุณธรรม จริยธรรม” เพื่อสะท้อนให้เห็นถึงการบรรลุผลสำเร็จภายใต้แผนพัฒนาการศึกษาดังกล่าว (กระทรวงศึกษาธิการ, 2559)

จากความสำคัญและตระหนักในสาระสำคัญของคุณธรรม “ด้านความรับผิดชอบ” ของนักเรียนนั้นได้มีการศึกษาคุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ มีข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษา เช่น จัดทำยุทธศาสตร์ แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม ตามนโยบายโดยคำนึงถึงความเหมาะสมกับบริบท พื้นที่ สภาพแวดล้อมและอัตลักษณ์ ประสานงานกับสถาบันครอบครัว สถาบันทางศาสนา องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา คุณธรรม จริยธรรมของผู้เรียน ตลอดจนปลูกฝังค่านิยมของผู้เรียนทุกระดับการศึกษาให้เพิ่มความตระหนักด้านคุณธรรม จริยธรรมโดยเฉพาะในเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น (สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ, 2560) นอกจากนี้ จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนจะเห็นว่า การเสริมสร้างวินัยมีความสำคัญเป็นอย่างยิ่ง ดังพระราชดำรัสพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราชที่พระราชทานแก่นักศึกษามหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ วิทยาเขตภาคใต้ จังหวัดสงขลา เมื่อวันที่ 10 กันยายน 2524 ความว่า “ผู้คนที่มิระเบียบวินัยนั้นเป็นผู้ที่เข้มแข็ง เป็นผู้ที่ดีต่อตนเอง เป็นผู้ที่จะมีความสำเร็จในอนาคต การปฏิบัติด้วยความมีระเบียบวินัย การปฏิบัตินั้นสำเร็จ”

โรงเรียนมัธยมศึกษาเป็นสถานศึกษาที่จัดการศึกษาให้กับนักเรียนมีบทบาทหน้าที่จัดการศึกษาให้แก่ นักเรียนอายุ ตั้งแต่ 12-18 ปี เป็นการศึกษาในระดับกลางที่อยู่ระหว่างระดับประถมศึกษาและระดับอุดมศึกษาที่มาเชื่อมต่อสัมพันธ์กัน การจัดการศึกษาในระดับนี้นับว่ามีความสำคัญและจำเป็นอย่างมากในฐานะที่เป็นสถานศึกษาระดับที่ต้องกำหนดคุณสมบัติ แนวทางกิจกรรมและกระบวนการที่สามารถหล่อหลอมบุคลิกภาพ ลักษณะนิสัย และระดับสติปัญญาของนักเรียนที่มีอายุอยู่ในช่วงวัยรุ่น ซึ่งเป็นวัยที่อ่อนไหวต่อการเปลี่ยนแปลงได้ง่าย พฤติกรรมที่เด็กวัยนี้แสดงออกมา มักจะก่อให้เกิดความสับสน วุ่นวายในสังคม ซึ่งหากมีการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมก็จะช่วยปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของนักเรียนให้เป็นคนดีของสังคมได้ (ภิรมย์ ลีกุล, 2558) เช่นเดียวกับ Deuren (2014) สมาชิกของ International Coach Federation (ICF) กล่าวว่า ความรับผิดชอบจะถูกกำหนดสำหรับนักเรียนตั้งแต่ยังเด็กเนื่องจากความรับผิดชอบจะนำไปสู่การเป็นบุคคลที่ทำงานสำเร็จ เมื่อ นักเรียนที่มีอายุมากขึ้นความรับผิดชอบจะนำไปสู่การทำให้สิ่งที่ปรารถนาให้บรรลุผลสำเร็จต่อไป ดังนั้น ทักษะความรับผิดชอบจึงเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญที่จะต้องมีการพัฒนาดังแต่เด็กในระดับสถานศึกษา ดังทัศนะของ Rohilla (2018) ที่กล่าวว่า คนที่มีความรับผิดชอบและเชื่อถือได้ เป็นสิ่งที่ค่อนข้างน่าชื่นชม หลายคนจะไม่ยุ่งเกี่ยวกับบุคคลที่ไม่มีความรับผิดชอบ คนที่มีรับผิดชอบคือคนที่สามารถไว้วางใจที่จะกระทำการใด ๆ โดยไม่จำเป็นต้องดูแลอย่างเข้มงวดเพราะจะรับผิดชอบต่อพฤติกรรมของตนเอง และการเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือเป็นความรู้สึกที่ดี และไม่ว่าจะเป็นเด็กหรือผู้ใหญ่ต่างชอบที่จะรู้สึกว่าจะสามารถทำสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเองโดยไม่มีการควบคุม มันจะเพิ่มการนับถือในตนเองและคุณค่าในตนเอง ทำความเข้าใจทั้งหมดนี้ตามลำดับ และจะเป็นคนที่มีความรับผิดชอบมากขึ้น

จากแนวคิดและความสำคัญของทักษะความรับผิดชอบของนักเรียน และแนวทางการพัฒนาดังกล่าว การใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจะเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนได้เป็นอย่างดี ทั้งนี้เพราะการให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความเป็นประชาธิปไตยในการกระทำและการส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางการศึกษาในทางบวก การมีอำนาจในการตัดสินใจถึงสิ่งที่จะให้มีการเปลี่ยนแปลงและไม่เปลี่ยนแปลงการเชื่อมโยงความรู้ที่มีอยู่ก่อนกับสารสนเทศที่ได้รับใหม่ การเรียนรู้จากประสบการณ์ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ การตั้งคำถามและ

การแสวงหาคำตอบอย่างเป็นระบบ ตลอดจนใช้วิธีการพรรณนาถึงสิ่งที่กำลังเกิดขึ้น และทำความเข้าใจผลการใช้ตัวสอดแทรกทางการศึกษา (วิโรจน์ สารรัตน์, 2561) นอกจากนี้ กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มีลักษณะสำคัญเป็นการวิจัยที่อิงกับทฤษฎีสังคมเชิงวิพากษ์ (Critical Social Theory) และทฤษฎีหลังสมัยใหม่ (Theories of Postmodernism) ที่เชื่อเกี่ยวกับประสบการณ์ที่มีอยู่จริงของมนุษย์ การตั้งศักยภาพของมนุษย์ออกมาใช้ให้เต็มที่ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมและความเป็นประชาธิปไตยในการกระทำและการส่งผลที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดการเรียนรู้ และเกิดองค์ความรู้ที่ได้รับการปฏิบัติเป็นการวิจัยแบบล่างขึ้นบน ที่ทั้งผู้วิจัยมีส่วนร่วมในการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะเป็นความร่วมมือ (Collaboration) ที่ต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน (Equally) เป็นการวิจัยที่ผู้ถูกวิจัยเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้ถูกกระทำ (Passive) เป็นผู้กระทำ (Active) หรือผู้ร่วมกระทำ (Participant) หรือเปลี่ยนวิธีการวิจัยจากผู้เรียน (On Them) เป็นการวิจัยโดยผู้เรียนและเพื่อผู้เรียน (By Them and for Them) จากกระบวนการของวางแผน (Planning) การปฏิบัติ (Acting) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนผล (Reflecting) ในลักษณะที่เป็นวงจรแบบเกลียวสว่าน (Spiral Cycle) ที่มีการดำเนินการต่อเนื่องกันไม่สิ้นสุด มุ่งการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังว่าจะเป็น การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนเนื่องจากความมีพันธะผูกพันในสิ่งที่ทำจากบทบาทการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้น โดยคาดหวังผลที่จะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามจุดมุ่งหมายที่ร่วมกันกำหนด เกิดการเรียนรู้และองค์ความรู้ที่ได้รับการปฏิบัติร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ทั้งเพื่อให้เกิดการพัฒนาขึ้นในโรงเรียน และเพื่อนำผลการวิจัยเป็นกรณีศึกษาในการนำไปประยุกต์ใช้กับโรงเรียนมัธยมศึกษาแห่งอื่น ๆ โดยการวิจัยมีคำถามการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัยดังกล่าวในหัวข้อถัดไป

คำถามการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้กับนักเรียนในชั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในผลลัพธ์ที่คาดหวังและไม่คาดหวังจากการปฏิบัติ (Changes in Expected & Unexpected Results from Practice) เพียงใด เกิดการเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning from Practice) ในตัวผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย สถานศึกษา และเกิดองค์ความรู้ที่ได้รับการปฏิบัติ (Knowledge Gained from Practice) เกี่ยวกับแนวทางพัฒนาทักษะความรับผิดชอบจากการปฏิบัติในบริบทเฉพาะของโรงเรียนบ้านหนองกุยวิทยาคาร ในลักษณะเป็นทฤษฎีฐานรากในบริบทเฉพาะของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 อะไรบ้าง

วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ด้วยกระบวนการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงในผลลัพธ์ที่คาดหวังและไม่คาดหวังจากการปฏิบัติจากการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาต้น
2. เพื่อศึกษาการเรียนรู้จากการปฏิบัติในตัวผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และสถานศึกษา ในลักษณะเป็นบทเรียนที่ได้รับจากการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น
3. เพื่อนำเสนอแนวทางพัฒนาทักษะความรับผิดชอบจากการปฏิบัติในบริบทเฉพาะของโรงเรียนบ้านหนองกุยวิทยาคาร สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

ระเบียบวิธีวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) 10 ขั้นตอน ตามแนวคิดของวิโรจน์ สารรัตน์ (2561) ที่มีวงจรการปฏิบัติของกิจกรรมการวางแผน (Plan) การปฏิบัติ (Act) การสังเกต (Observe) การสะท้อนผล (Reflect) จำนวน 2 วงจร มี 10 ขั้นตอน ดังนี้ (1) การเตรียมการ (Preparation) (2) การ

วางแผน (Planning) (3) การปฏิบัติ (Acting) (4) การสังเกต (Observing) (5) การสะท้อนผล (Reflecting) (6) การวางแผน (Planning) (7) การปฏิบัติ (Acting) (8) การสังเกตผล (Observing) (9) การสะท้อนผล (Reflecting) (10) การสรุปผล (Conclusion) ในการวิจัย ได้คำนึงถึงหลักการ 10 ประการ ดังนี้ 1) บริบทเฉพาะ 2) ทักษะที่หลากหลาย 3) มุ่งการเปลี่ยนแปลง 4) มุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล 5) รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน 6) วิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินตนเอง 7) ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญและการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง 8) เรียนรู้จากการกระทำ ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ 9) การมีบันทึกของผู้ร่วมวิจัยทุกคน เช่น การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคม และรูปแบบองค์การ การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัยเป็นต้น 10) นำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน

พื้นที่ดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่อง แนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจงตามคุณลักษณะ ดังนี้

1. จากผลการประเมินคุณภาพการศึกษาเพื่อจัดทำรายงานการประเมินตนเองของสถานศึกษา (Self – Assessment Report: SAR) ประจำปีการศึกษา 2564 ดังนั้น จึงเป็นปัญหาและความต้องการจำเป็น (Problems/Needs) เพื่อการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบ ดังนี้ (1) ความรับผิดชอบต่อตัวเอง (Personal Responsibility) (2) ความรับผิดชอบต่อเพื่อน (Responsibility to Friends) (3) ความรับผิดชอบต่อครอบครัว (Family Responsibility) (4) ความรับผิดชอบต่อสถานศึกษา (School Responsibility) (5) ความรับผิดชอบต่อสังคม (Social Responsibility)

2. พื้นที่วิจัยเป็นสถานศึกษาที่ผู้วิจัยเคยทำงานเป็นผู้บริหารสถานศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์ในการเลือก คือ 1) เป็นโรงเรียนขยายโอกาสที่มีผลการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ระดับมัธยมศึกษาตอนต้นต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของเขตพื้นที่การศึกษา 2) ผู้บริหารสถานศึกษาสมัครใจเข้าร่วมโครงการ และ 3) ครูระดับมัธยมศึกษาตอนต้นสมัครเป็นผู้ร่วมวิจัยทุกคน ดังนั้น จึงมีความสะดวกและความเป็นไปได้ต่อการที่จะเข้าไปดำเนินการวิจัยกับผู้ร่วมวิจัยในลักษณะเป็นความร่วมมือ (Collaboration) ที่ต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกัน (Equally) ในการร่วมกันวางแผน (Planning) ปฏิบัติ (Acting) สังเกต (Observing) และสะท้อนผล (Reflecting) ในลักษณะที่เป็นวงจรแบบเกลียวสว่าน (Spiral Cycle) ที่มีการดำเนินการต่อเนื่องกันไม่มีสิ้นสุด

ผู้ร่วมวิจัย

เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนี้เป็นการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ร่วมวิจัย (Research Participants) ด้วยความสมัครใจตามจรรยาบรรณที่ว่า “ผู้วิจัยต้องแสดงให้เห็นทราบถึงธรรมชาติของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก รวมทั้งข้อเสนอแนะและผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ” และคำนึงถึงหลักการ “ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล” เป็นครูผู้สอน จำนวน 6 คน และมีกลุ่มเป้าหมายในการพัฒนาเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1-3 โรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาจารย์ จำนวน 53 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการทำกิจกรรมและการปฏิบัติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันตามแนวคิดของ Mills (2007) ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์เชิงลึก และแบบสัมภาษณ์กลุ่ม แบบตรวจสอบหรือบันทึก (Examining/Record) เช่น บันทึกอนุทิน (Journal) แผนที่ (Maps) เครื่องมือบันทึกเสียงและบันทึกภาพ (Audiotapes and Videotapes) หลักฐานสิ่งของ (Artifacts) และบันทึกภาคสนาม (Field Notes) เป็นต้น ซึ่งได้นำมาหาข้อตกลงร่วมกันโดยการกำหนดเทคนิควิธีการและเครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้สังเกตในการทำวิจัยร่วมกันในขั้นตอนที่ 4 การสังเกต (Observing) ในวงจรที่ 1 จำนวน 6 ฉบับ ได้แก่ 1) แบบบันทึกการประชุม 2) แบบสัมภาษณ์เชิงลึก 3) แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของการปฏิบัติ 4) แบบบันทึกการถอดบทเรียน 5) แบบประเมินความสำเร็จจากการพัฒนา และ 6) แบบประเมินระดับการนำทางเลือกไปปฏิบัติ โดยผู้วิจัยได้ดำเนินการหาคุณภาพของเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเฉพาะแบบประเมินระดับการนำทางเลือกสู่การปฏิบัติสำหรับครู และแบบประเมินความสำเร็จจากการพัฒนาสำหรับนักเรียน ดังนี้

1. แบบประเมินระดับการนำทางเลือกสู่การปฏิบัติสำหรับครู ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันสร้างขึ้นเพื่อใช้ประเมินให้ทราบถึงสภาพปัจจุบัน 3 ระยะ คือ ก่อนและหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2 เป็นแบบประเมินตนเองของผู้ร่วมวิจัย มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด แบบประเมินนี้ไม่ได้นำไปให้ผู้ทรงคุณวุฒิตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้องของ ข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC: Indexes of Item-Objective Congruence) และการนำไปทดลองใช้ (try-Out) กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น (Alpha Coefficient of Reliability) เนื่องจากข้อคำถามในการประเมินเป็น “แนวการพัฒนา” ที่เป็นเจตนารมณ์ร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย จากผล การระดมสมองเพื่อบูรณาการ “แนวการพัฒนาที่ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนด” กับ “แนวการพัฒนาเชิงทฤษฎีจากผลการศึกษาวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องของผู้วิจัย” คือ แบบประเมินระดับการปฏิบัติในทางเลือกที่หลากหลายของผู้ร่วมวิจัย ในกิจกรรมจัดทำแผนปฏิบัติการ (Action Plan) ของวงจรที่ 1 จำนวน 44 ข้อ รวมทั้งแบบบันทึกการประชุม แบบสัมภาษณ์เชิงลึก แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของการปฏิบัติ และแบบบันทึกการถอดบทเรียน ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดขึ้นร่วมกัน

2. แบบประเมินความสำเร็จจากการพัฒนา หรือแบบประเมินทักษะความรับผิดชอบของนักเรียน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันสร้างขึ้นจากผลการศึกษาลักษณะของทักษะความรับผิดชอบจากทัศนะของ Ivy Website (2009); Reference Website (2019); MBA Research Website (n.d.); Frankl (2011); Banda (2017) และผลการศึกษาแนวคิดการประเมินทักษะความรับผิดชอบจากทัศนะของ Li, Wright, Rukavina, and Pickering (2008); Mergler, Amanda, Spencer, Fiona, Patton & Wendy (2007); León-del-Barco, Mendo-Lázaro, Felipe-Castaño, Fajardo-Bullón & Iglesias-Gallego. (2018); Hsu, Pan, Chou, Lee & Lu (2014) เป็นแบบประเมินตนเองของนักเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับการพัฒนา มีลักษณะเป็นแบบประมาณค่า (rating scale) 5 ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีข้อคำถามทั้งสิ้น 36 ข้อ ได้กำหนดให้มีการดำเนินการเพื่อตรวจสอบคุณภาพ ดังนี้

2.1 การตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (Content Validity) เพื่อให้ได้เครื่องมือวัดได้ตรงกับสิ่งที่ต้องการวัดหรือตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการวัด (Polit & Beck, 2012) ตามทัศนะของ Chaichanawirote & Vantum (2017) ทำได้โดยการพิจารณาความสอดคล้องของข้อคำถามกับนิยามเชิงปฏิบัติการและทฤษฎีของสิ่งที่ต้องการวัด โดยผู้วิจัยนำเครื่องมือวิจัยที่ร่างไว้ให้ผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับแนวคิดที่ต้องการวัด จำนวน 5 คน พิจารณาว่าข้อคำถามมีความสอดคล้องกับนิยามเชิงปฏิบัติการหรือไม่และให้คะแนนตามวิธีการคำนวณค่าความตรงซึ่งมีหลายวิธี เช่น ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC: Indexes of Item-Objective Congruence) ดัชนีความตรงตามเนื้อหา (CVI: Content Validity Index) ดัชนีความตรงตามเนื้อหาทั้งฉบับ (S-CVI: Content Validity Index for Scale) และค่าเฉลี่ยของสัดส่วนความสอดคล้อง (ACP: Average Congruency Percentage) เป็นต้น สำหรับในงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยใช้ดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ (IOC: Indexes of Item-Objective Congruence) ซึ่งจากการศึกษา พบว่า พัฒนาขึ้นโดย Rovinelli and Hambleton (1977) เป็นการประเมินความสอดคล้องระหว่างข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ แต่ในระยะต่อมา Carlson (2000 cited in Turner & Carlson, 2003) ได้พัฒนาแนวคิดการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามและวัตถุประสงค์ที่ปรับใหม่ (The adjusted Index of Item-Objective Congruence) เป็นการหาความสอดคล้องของข้อคำถามกับชุดของวัตถุประสงค์ ซึ่งผู้วิจัยได้ใช้แนวคิดการหาค่าดัชนีความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ตามทัศนะของ Rovinelli and Hambleton เพราะข้อคำถามในแบบประเมินที่ใช้ในงานวิจัยนี้ มุ่งการบรรลุวัตถุประสงค์เดียว คือ คุณลักษณะที่คาดหวัง (Expected Attribute) ของทักษะความรับผิดชอบจำแนกย่อยเป็นข้อคำถามตามวัตถุประสงค์ของการพัฒนาแต่ละด้านที่กำหนด ในการตรวจสอบความสอดคล้องของข้อคำถามกับวัตถุประสงค์ให้ผู้ทรงคุณวุฒิที่มีความเชี่ยวชาญด้านการบริหารการศึกษา และด้านการวัดและประเมินผล/วิจัยการศึกษา จำนวน 5 คน โดยกำหนดเกณฑ์ค่า IOC ที่ระดับเท่ากับหรือมากกว่า 0.50 จึงจะถือว่าข้อคำถามนั้นมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์หรือความคาดหวังจากการพัฒนา (Chaichanawirote & Vantum, 2017)

2.2 การทดลองใช้ (Try-out) แบบประเมินเพื่อหาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยนำแบบประเมินทักษะความรับผิดชอบ (สำหรับนักเรียน) ไปทดลองใช้กับนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้นในโรงเรียนบ้านหนองหิน ซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่มีบริบทคล้ายคลึงกัน และได้ดำเนินโครงการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนมาแล้วต่อเนื่องทุกปี จำนวน 30 คน เพื่อนำข้อมูลที่เกิดขึ้นรวบรวมได้ไปวิเคราะห์หาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่น (Alpha Coefficient of Reliability) โดยใช้วิธีของครอนบาค (Cronbach's Method) โดยกำหนดเกณฑ์ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของความเชื่อมั่นที่ยอมรับได้ คือ เท่ากับหรือสูงกว่า 0.70 (UCLA: Statistical Consulting Group, 2016) ได้ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.97 สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนดเพื่อนำไปใช้กับกลุ่มเป้าหมายต่อไป

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีบทบาทหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยเริ่มจากการปฏิบัติภาคสนามในโรงเรียนที่เป็นพื้นที่ปฏิบัติการวิจัยที่กำหนด ในปีการศึกษา 2565 ในช่วงระหว่างวันที่ 1 มิถุนายน 2565 ถึงวันที่ 31 มีนาคม 2566 แบ่งออกเป็น 2 ภาคเรียน ภาคเรียนละ 1 วงจร โดยแบ่งเวลาในการปฏิบัติงาน เป็นตาราง กำหนดวันและเดือน เพื่อให้เห็นสภาพข้อเท็จจริงทั้งในส่วนที่เห็นชัดและแฝงเร้นจากขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทั้ง 10 ขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลายดังกล่าวไว้ในตอนต้น

การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลเชิงปริมาณจากแบบประเมินลักษณะของทักษะความรับผิดชอบที่คาดหวังให้เกิดขึ้นได้รับการวิเคราะห์โดยใช้สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) คือ ค่าเฉลี่ย ค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ ซึ่งเป็นข้อมูลที่เกิดขึ้นจริงที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการบันทึก มีกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูลดังนี้ 1) การตรวจสอบความสมบูรณ์ของข้อมูลว่ามีครบถ้วนตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการหรือไม่ 2) การตรวจสอบถึงความน่าเชื่อถือของข้อมูลว่าตรงกับสภาพการณ์ที่เป็นจริงหรือไม่ โดยเปรียบเทียบผลการบันทึกของแต่ละคน และเปรียบเทียบผลการบันทึกจากการใช้แบบการเก็บข้อมูลที่แตกต่างกัน 3) การนำเสนอข้อมูลในรูปแบบการบรรยายอย่างลุ่มลึกเชิงวิพากษ์ (Thick, Critical Description) ในลักษณะการเล่าเรื่อง (Story Telling) ตามความเป็นจริงและเป็นกลาง (Factual and Neutral Manner) มีหลักฐานประกอบคำบรรยาย เช่น ตัวเลข ค่าสถิติ ตาราง กราฟพิค ภาพถ่าย และคำพูดโดยตรง (Direct Quotes/Verbatim) หรือบทสนทนาที่ไม่ปรับแต่งของผู้ให้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่หลากหลายต่อประเด็นเดียวกันซึ่งอาจสนับสนุนหรือขัดแย้งกัน

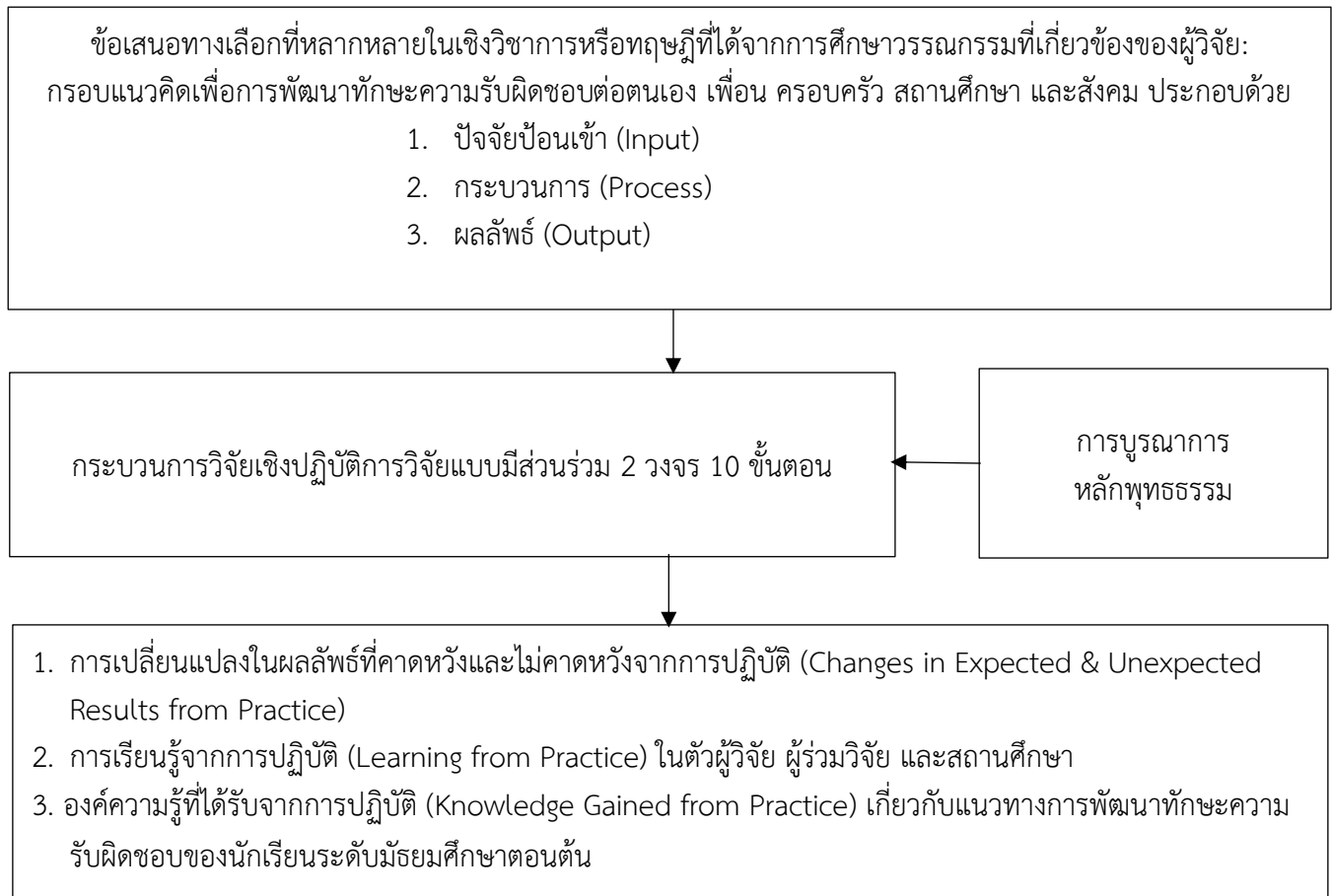
การเขียนรายงานการวิจัย

เขียนและนำเสนอรายงานการวิจัยในรูปแบบอิงแนวคิดเชิงวิพากษ์ (Critical Approach) แสดงหลักฐานประกอบ เช่น ตัวเลข ค่าสถิติ ตาราง กราฟพิค ภาพถ่าย และคำพูดโดยตรง (Direct Quotes/Verbatim) หรือบทสนทนาที่ไม่ปรับแต่งของผู้ให้ข้อมูลที่ชี้ให้เห็นถึงความรู้สึกนึกคิดที่หลากหลายต่อประเด็นเดียวกันซึ่งอาจสนับสนุนหรือขัดแย้งกัน เป็นการรายงานถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลว่า ได้ผลเป็นอย่างไร ทั้งที่บรรลุผลและไม่บรรลุผลตามที่คาดหวัง เกิดประสบการณ์ การเรียนรู้อะไรบ้าง ทั้งในระดับบุคคล กลุ่ม และสถานศึกษา ตลอดจนเกิดความรู้ใหม่อะไรขึ้นจากการปฏิบัติ มีข้อเสนอแนะอะไรและอย่างไร สำหรับบุคคลอื่น หรือหน่วยงานอื่น ที่ต้องการจะพัฒนาหรือแก้ไขปัญหานั้น ๆ ดังนั้น การนำเสนอผลงานวิจัยมีลักษณะเป็นการพรรณนาหรือบรรยายเชิงวิพากษ์ (Critical Description) จากการปฏิบัติจริงทั้ง 2 วงจร 10 ขั้นตอน โดยในช่วงแรกของแต่ละขั้นตอน จะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในลักษณะการเล่าเรื่อง (Story Telling) ตามความเป็นจริงและเป็นกลาง (Factual and Neutral Manner) เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติจริงประสบการณ์ การเรียนรู้จากการปฏิบัติ และองค์ความรู้จากการปฏิบัติ

กรอบแนวคิดในการวิจัย

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อตอบคำถามการวิจัยเกี่ยวกับแนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้กับนักเรียนในขั้นตอนต่าง ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในผลลัพธ์ที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวังจากการปฏิบัติ (Changes in Expected & Unexpected Results from Practice) เพียงใด เกิดการเรียนรู้จากการ

ปฏิบัติ (Learning from Practice) ในตัวผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย สถานศึกษา และเกิดองค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติ (Knowledge Gained from Practice) ในลักษณะเป็นทฤษฎีฐานรากในบริบทเฉพาะของโรงเรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายในสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม 2 วงจร 10 ขั้นตอน ที่บูรณาการหลักพุทธธรรม ตามแนวคิดของวิโรจน์ สารรัตนะ (2561) จึงกำหนดกรอบแนวคิดการวิจัย ที่แสดงในภาพที่ 1

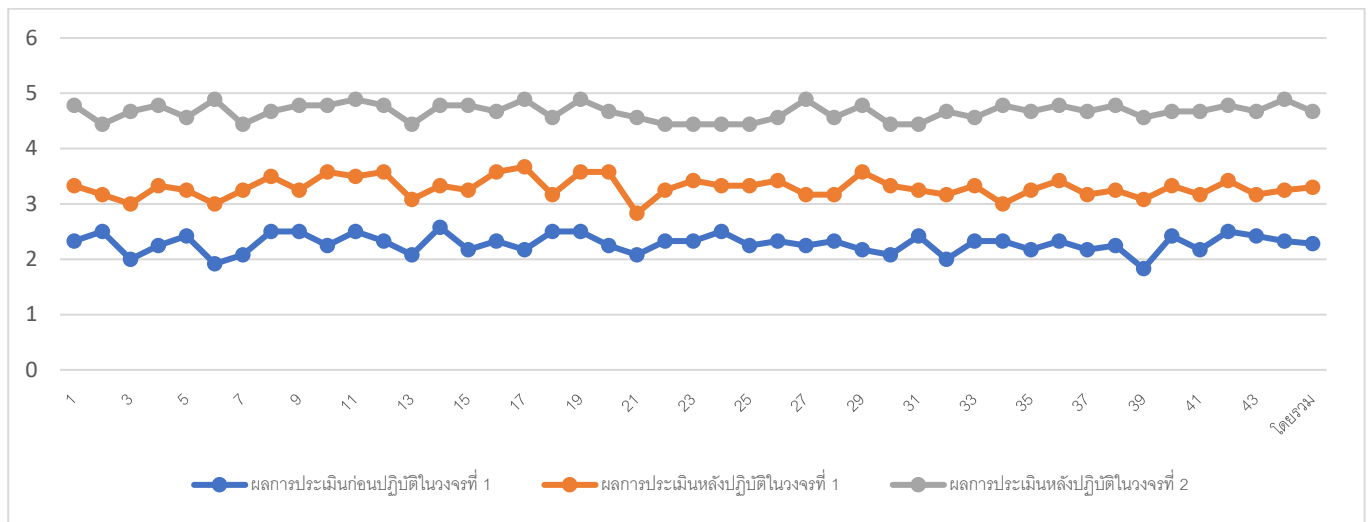

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

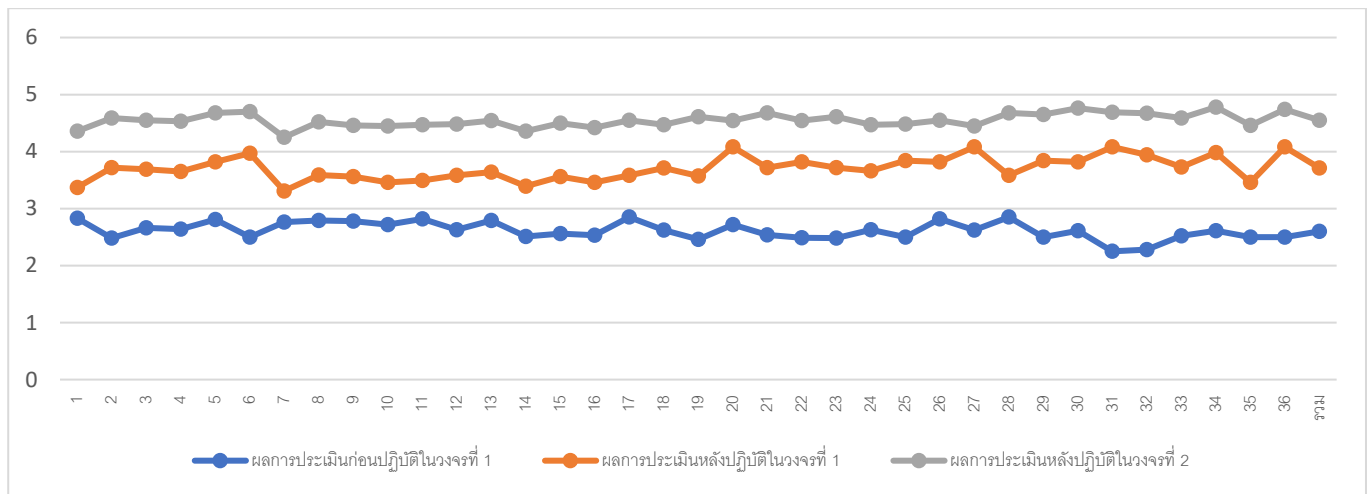
ผลการวิจัย

1. การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติ (Change from practice)

1.1 การเปลี่ยนแปลงที่คาดหวัง (Expected Change) ผลจากการปฏิบัติการร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวัง คือ มีการนำเอาแผนปฏิบัติการ (หลักการ/แนวคิด/เทคนิค/วิธีการ/กิจกรรม) ไปสู่การปฏิบัติหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 กับหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2 ที่มากขึ้นจากสภาพที่เป็นอยู่เดิม (ก่อนการปฏิบัติในวงจรที่ 1) ตามลำดับ พิจารณาจากค่าเฉลี่ยรวม 2.28 ก่อนการปฏิบัติในวงจรที่ 1 เป็น 3.30 หลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และเป็น 4.67 หลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2 และผลจากการประเมินลักษณะหรือคุณลักษณะที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ก็พบว่ามีความเฉลี่ยรวมที่สูงขึ้นตามลำดับเช่นกัน คือ จากค่าเฉลี่ยรวม 2.60 ก่อนการปฏิบัติในวงจรที่ 1 เป็น 3.71 หลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และเป็น 4.55 หลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2 ดังภาพที่ 2-3

ภาพที่ 2 แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบผลการประเมินการนำเอาแผนปฏิบัติการไปสู่การปฏิบัติ 3 ระยะ คือ ก่อนและหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2

ภาพที่ 3 แผนภูมิแสดงการเปรียบเทียบผลการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้กับนักเรียน 3 ระยะ คือ ก่อนและหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2

1.2 การเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวัง (Unexpected Change) ผลจากการวิจัยนี้ นอกจากก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวังแล้ว ยังก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ไม่คาดหวังในทางที่ดีขึ้นด้วย โดยประเด็นที่มีความสำคัญ คือ การจัดทำเอกสารเพิ่มเติมในส่วนที่ผู้ร่วมวิจัยยังไม่เข้าใจ เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้นำไปศึกษาเองนอกรอบ ซึ่งก่อนที่ผู้ร่วมวิจัยจะสมัครใจในการเข้าร่วมเป็นผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้เกริ่นนำด้วยวาจาและสนทนากับผู้ร่วมวิจัยมาบ้างแล้ว ผู้ร่วมวิจัยบางท่านมาสอบถามเป็นการส่วนตัวเกี่ยวกับการดำเนินการในขั้นตอนต่อไป มีความกระตือรือร้นในการศึกษาค้นคว้าเอกสารและงานที่เกี่ยวข้องเพื่อจะช่วยเหลือเวลาในการอธิบายในขั้นตอนต่อไปได้เป็นอย่างดี

2. การเรียนรู้จากการปฏิบัติ (Learning from practice)

2.1 การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระดับบุคคล ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ว่าการทำงานเป็นทีมและการมีข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องที่จะพาทีมทำงานร่วมกัน เพราะเป็นการทำงานโดยครูในแผนกหลายคนที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมีการให้อิสระในการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนางานตนเองแล้วนำมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยกันทำให้แต่ละคนมีความพึงพอใจในผลงานของตน

2.2 การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับกลุ่ม พบว่า การเรียนรู้เกี่ยวกับการทำงานแบบร่วมมือกันด้วย เช่น หลักกลายามิตตตาช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผลสำเร็จของงานได้ดีกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำอย่างที่เคยเป็นมา เพราะหลักกลายามิตตตาเป็นหลักการการทำงานร่วมกันซึ่งเป็นหลักของประโยชน์ หลักของการให้คำแนะนำพร่ำสอน หลักของการทำงานร่วมกัน หลักของความเป็นผู้สม่ำเสมอ และการเรียนรู้เกี่ยวกับหลักการการทำงานให้ประสบผลสำเร็จ

2.3 การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระดับหน่วยงานหรือสถานศึกษา พบว่า การพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียน ซึ่งครูทุกคนต้องร่วมมือกันและให้ความสำคัญกับการทำงานทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน เช่น หลักสัปปริสธรรม 7 เพราะเป็นหลักธรรมดังกล่าวมีประโยชน์ต่อการใช้เป็นข้อคิดเตือนใจต่อการทำวิจัยให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ ส่งผลให้เกิดประโยชน์ทั้งในด้านการพัฒนาคน พัฒนางาน และพัฒนาองค์กร

3. แนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบที่เกิดจากองค์ความรู้จากการปฏิบัติ พบว่า มีหกพลังขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” คือ

3.1 สามพลังขับเคลื่อนหลัก ได้แก่ 1) กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2) กิจกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมในกระบวนการทำงาน และ 3) วิธีการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบ 8 วิธี ได้แก่ (1) ครูกระตุ้นถึงความสำคัญของความรับผิดชอบเพื่อสร้างจิตสำนึกให้กับนักเรียน (2) ครูชื่นชมนักเรียนเมื่อนักเรียนส่งงานตรงเวลาและไม่ค้างงาน (3) ครูส่งเสริมให้นักเรียนในกิจกรรมจิตอาสาเพื่อสร้างความรับผิดชอบร่วมกับผู้อื่น (4) ครูเป็นแบบอย่างที่ดีให้นักเรียนในเรื่องการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดในการจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติงานได้อย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์สูงสุด (5) ครูมอบหมายงานให้นักเรียนทำตามความถนัด (6) ครูแต่งกายเหมาะสมและถูกต้องตามกาลเทศะเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน (7) ครูออกแบบการจัดการเรียนรู้เชิงบูรณาการความรู้และจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียน

3.2 สามพลังขับเคลื่อนเสริม ได้แก่ 1) หลักการทำงานร่วมกัน 6 ประการ คือ (1) การบรรจบกัน (Convergence) (2) วัตถุประสงค์ร่วมกัน (Common purpose) (3) ทำงานร่วมกัน (Collaboration) (4) การสื่อสาร (Communication) (5) การสนับสนุน (Contribution) และ (6) การประสานงาน (Co-ordination) 2) กลยุทธ์การทำงานร่วมกัน 6 ประการ คือ (1) ทีมต้องมาก่อนเสมอ (The Team Always Comes First) (2) ส่งเสริมการคิดอย่างเสรี (และการพูด) (Encourage Free Thinking) (and Speaking) (3) ส่งเสริมการสื่อสารบ่อย ๆ (Promote Frequent Communication) (4) ใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำงานร่วมกัน (Leverage Collaboration Technology) (5) รักษาความสัมพันธ์ระยะยาวกับทีม (Maintain Team Bond for a Long Time) และ (6) ให้กำลังใจ (Encouragement) 3) วิธีการปฏิบัติร่วมกัน ได้แก่ (1) ร่วมกันทำความเข้าใจในข้อเสนอทางเลือกที่หลากหลายอย่างลึกซึ้ง ที่กำหนดได้จากข้อเสนอทางเลือกในเชิงวิชาการหรือทฤษฎีเสริมด้วยข้อเสนอจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย (2) นำทางเลือกที่แต่ละคนเลือกสู่การปฏิบัติในรายวิชาที่สอนหรือในงานที่ทำ (3) นำผลการปฏิบัติของแต่ละบุคคลมาอภิปรายร่วมกันในกลุ่มทุกระยะ 15 วัน เพื่อทบทวนกิจกรรมทางเลือกที่เลือกไปปฏิบัติ และการกำหนดกิจกรรมทางเลือกเพิ่มเติม (4) การสัมมนาเชิงปฏิบัติการร่วมกันเพื่อนำเสนอผลการพัฒนาของแต่ละบุคคลในระยะสิ้นสุดการพัฒนาของแต่ละวงจร และ 5) การสรุปผลการปฏิบัติเพื่อการเขียนรายงานผลการดำเนินงาน

อภิปรายผล

จากข้อค้นพบในงานวิจัยครั้งนี้ มีประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังนี้

1. การเปลี่ยนแปลงจากการปฏิบัติ พบว่า มีทั้งการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังและไม่ได้คาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังที่บรรลุผลตามเป้าหมายที่กำหนด ทั้งนี้อาจเป็นผลจากการนำเอาพลังขับเคลื่อนเพื่อการเปลี่ยนแปลง (Forces for Change) มาใช้ คือ 1) ครูและนักเรียนเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เข้าใจคนอื่นมากขึ้น 2) คิดพิจารณา ไตร่ตรอง วางแผนร่วมกันอย่างถูกวิธีและเป็นระบบ 3) เพียรพยายามเพื่อต่อสู้กับอุปสรรคและสถานการณ์ต่าง ๆ ร่วมกัน 4) ร่วมมือ ร่วมกันสังเกตและกระตุ้นให้มีการนำมาใช้ให้หลากหลาย แสดงให้เห็นว่า การดำเนินกิจกรรมร่วมกันที่ผ่านมาเป็นการดำเนินการในลักษณะที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานได้มีการวางแผนร่วมกันไว้ก่อนโดยทุกคนได้มีส่วนร่วมทั้งในการวิเคราะห์ปัญหาว่าเกิดจากสาเหตุใด แล้วนำแนวคิดที่วิเคราะห์แล้วว่าเกิดจากสาเหตุใดนำมากำหนดเป็นกิจกรรม/โครงการ โดยบรรจุเข้ากับแผนงานของสถานศึกษาซึ่งเป็นการปฏิบัติไปตามปกติของครูและนักเรียน แล้วให้แต่ละฝ่ายรับผิดชอบร่วมกัน

นำสู่การปฏิบัติติดตามผล และปรับปรุงการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง จึงทำให้การทำงานเป็นไปอย่างธรรมชาติไม่ได้แยกออกจากการดำเนินงานของโรงเรียนตามปกติ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Los Banos Junior High School (2020); Lifehack (n.d.); Learning To GIVE (n. d.); Sorgius (2020); Popstoolkit (n.d.) ที่เห็นว่า กระบวนการทำงานเพื่อการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบนั้นควรให้ความสำคัญกับการวางแผนการใช้เวลา มีความมุ่งมั่นทุ่มเทอยู่เสมอ มีความคงเส้นคงวาและสามารถทำตามตารางที่วางไว้ พิจารณาส่งสิ่งที่ทำ/คิดถึงตัวเลือกอื่น ๆ ทำการรับผิดชอบ ตั้งความหวังอย่าง สบยวิธีการทำภารกิจทีละขั้นตอนอย่างละเอียด และกำหนดผู้ที่เกี่ยวข้องในการรับผิดชอบงาน สอดคล้องกับผลการวิจัยของ เซาวลิต พันธุ์พุกษา (2565) ที่พบว่า การบริหารโรงเรียนทั้งระบบเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความรับผิดชอบนั้นควรประกอบด้วย การบริหารจัดการสถานศึกษา องค์ประกอบที่ การจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ และการจัดกิจกรรมชุมชนสัมพันธ์และการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองและชุมชน และสอดคล้องกับ อัครเดช อินทรสถาพร, ชูชาติ พวงสมจิตร, และเจริญศรี พันปี (2565) ที่พบว่า การเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบโดยการมีส่วนร่วมของผู้ปกครองนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ โดยเน้นให้ความสำคัญกับขั้นตอนการทำงาน ได้แก่ 1) การเตรียมความพร้อม (2) การวางแผนเสริมสร้างวินัย (3) การร่วมกันลงมือปฏิบัติและ และ(4) การติดตามและประเมินผล (ศรัชัย เกษมสุข, 2564) และการเสริมสร้างค่านิยมด้านความรับผิดชอบของนักเรียนนั้นควรให้ความสำคัญทั้งขั้นการรับรู้และใส่ใจ (Awareness) ขั้นการสร้างความรู้ (Knowledge building) ขั้นการแสดงพฤติกรรมและสะท้อนคุณค่า (Action and Reflect) โดยแต่ละขั้นดำเนินการผ่านกิจกรรมชั้นนำ ขั้นกิจกรรม ขั้นอภิปราย ขั้นสรุป (ศุภมิตร ศิริโสภณภักดิ์, 2560)

2. การเรียนรู้จากการปฏิบัติทั้งในระดับบุคคล ทีม และสถานศึกษา จากผลการวิจัยที่ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ว่าการทำงานเป็นทีมและการมีข้อมูลที่ชัดเจนในเรื่องที่จะพาทีมทำงานร่วมกัน เพราะเป็นการทำงานโดยครูในแผนกหลายคนที่มีจุดมุ่งหมายเดียวกัน และมีการให้อิสระในการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาและพัฒนางานตนเองแล้วนำมาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยกันทำให้แต่ละคนมีความพึงพอใจในผลงานของตน นอกจากนี้ การทำงานเป็นทีมทำให้ครูได้มีปฏิสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่อให้บรรลุเป้าหมายเดียวกันทั้งในระดับบุคคล ทีมงาน และสถานศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ การทำงานแบบร่วมมือช่วยกันช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผลสำเร็จของงานได้ดีกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำที่เคยเป็นมา เพราะการทำงานแบบร่วมมือจะช่วยให้ทุกคนได้ร่วมกันคิดวิเคราะห์และวางแผนแก้ปัญหาอย่างเป็นระบบ ในขณะเดียวกันการร่วมมือกันจะช่วยให้ได้ทางเลือกเพื่อการปฏิบัติที่หลากหลายจึงไปสู่การแก้ปัญหาหรือพัฒนากิจกรรมต่างๆ ได้เป็นอย่างดี สอดคล้องกับ McTaggart (2010) ที่ได้เสนอสิ่งที่เรียกว่าความเชื่อของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่นักวิจัยควรคำนึงถึง 16 ประการร่วมกัน นอกจากนี้ การนำหลักธรรมมาบูรณาการในการทำงานก่อให้เกิดความร่วมมือกันดีกว่าที่ผ่านมา ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักอิทธิบาท 4 หลักขันติ หลักกัลยาณมิตตตา และหลักสัปปริสธรรม 7 เพราะหลักธรรมดังกล่าวมีผลต่อการแสดงพฤติกรรมการเป็นสมาชิกที่ดีในวิทยาลัยเพื่อให้บุคลากรทำงานร่วมกันได้อย่างปกติสุข ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคีกันในทุกคณะ ก่อให้เกิดการพัฒนาวิธีการทำงาน ส่งผลให้มีความสำเร็จและก้าวหน้าของงานของผู้วิจัย หลักขันติ ใช้เป็นข้อคิดเตือนใจต่อการทำวิจัยให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ หลักกัลยาณมิตตตาเป็นหลักของประโยชน์ การให้คำแนะนำพร่ำสอน การทำงานร่วมกัน ความเป็นผู้สม่ำเสมอ ทั้งนี้ เนื่องจากหลักธรรมดังกล่าวเป็นข้อคิดเครื่องเตือนใจตลอดระยะเวลาในการดำเนินงานวิจัย ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการวิจัยจนถึงสิ้นสุดการวิจัย โดยเชื่อว่าการนำหลักธรรมที่จะกล่าวถึงข้างต้น ได้ช่วยเสริมสร้างให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปอย่างมีคุณภาพมากขึ้น เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยตามหลักการ แนวคิด และลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวเป็นไปอย่างมีคุณภาพและบรรลุผลสำเร็จ สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2551); สมเด็จพระพุทธปาพจนจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร) (2546); และ พุทธทาสภิกขุ (2549) ที่สรุปว่า หลักธรรมทั้ง 5 ประการดังกล่าวข้างต้นจะเป็นข้อคิดเตือนใจในการทำงานตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการวิจัย จนถึงสิ้นสุดการวิจัย เพื่อให้การดำเนินงานวิจัยเป็นไปตามหลักการ แนวคิด และลักษณะของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีคุณภาพและบรรลุผลสำเร็จ

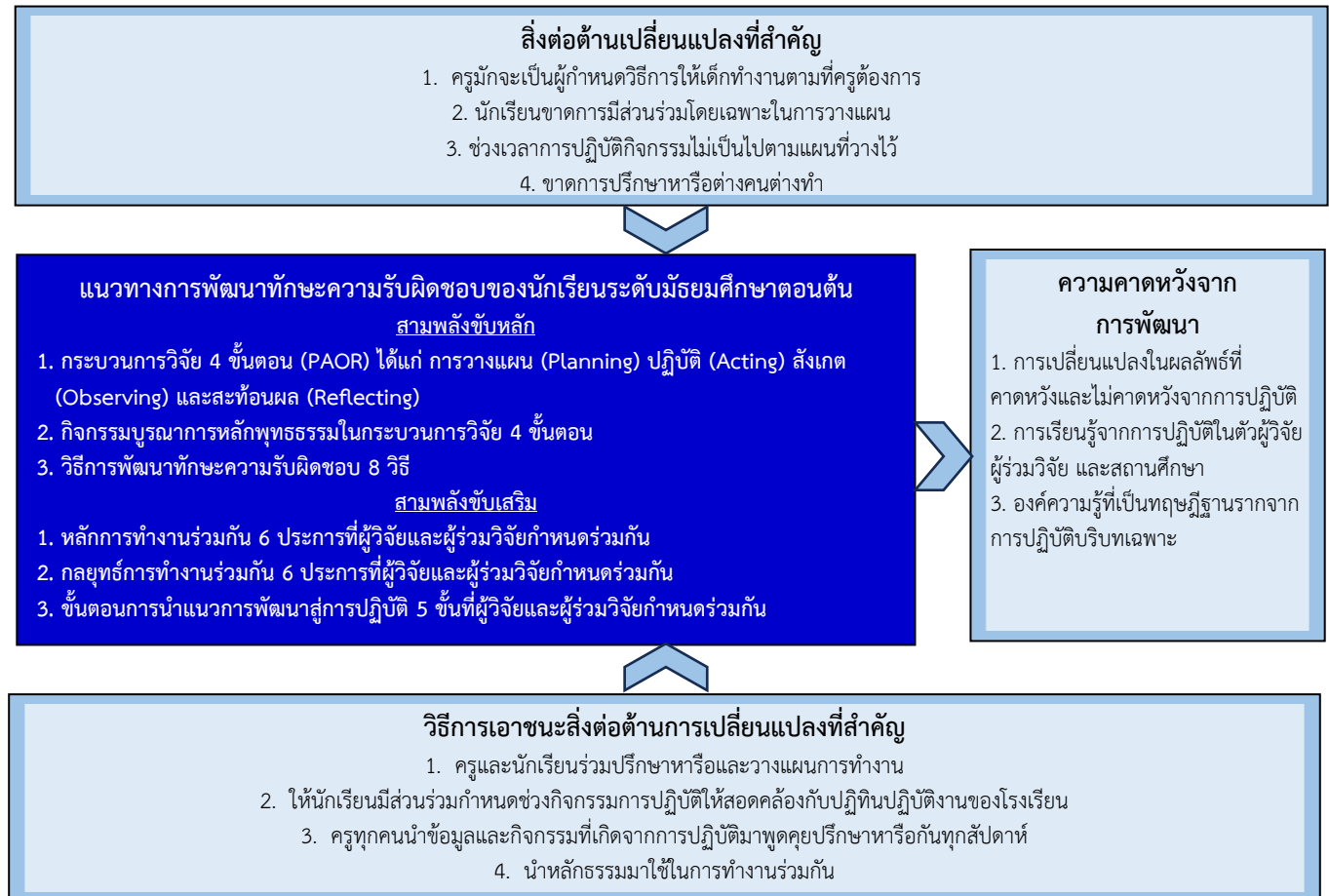
3. แนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบ ประกอบด้วย “สามพลังขับเคลื่อน” และ “สามพลังขับเคลื่อน” ทั้งนี้ ทั้งสามพลังขับเคลื่อนดังกล่าวเกิดจากการระดมสมองของผู้ร่วมวิจัยกับแนวการพัฒนาเชิงทฤษฎีจากผลการศึกษารวบรวมที่เกี่ยวของของผู้วิจัย ตามหลักการ “รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน” และตามจรรยาบรรณ “มีการปรึกษาหารือร่วมกันและ

ข้อเสนอแนะได้รับการเห็นชอบจากทุกฝ่าย” นำไปสู่การปฏิบัติจนบรรลุผลสำเร็จตามที่คาดหวังไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุผลสำคัญ 3 ประการ คือ **ประการแรก** กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเกิดจากหลักการปฏิบัติงานร่วมกัน ดังนั้นการนำเสนอว่าอะไรคือองค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงกำหนดได้จากการพิจารณาร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในขั้นตอนการสะท้อนผล เช่น พิจารณาว่า จากการบูรณาการในแนวคิดระหว่างนักวิจัยที่มีความรู้เชิงทฤษฎีกับผู้ร่วมวิจัยที่มีความรู้เชิงประสบการณ์ในพื้นที่ เพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละขั้นตอนของการทำงานหรือโดยภาพรวมทุกขั้นตอน ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติอะไรที่แตกต่างไปจากทฤษฎีหรือแตกต่างไปจากที่เคยทำกันมาแต่เดิม เป็นองค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีการที่นำมาใช้แก้ปัญหาเชิงบูรณาการระหว่างทฤษฎีของผู้วิจัยและประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย ไม่ใช่องค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติเกี่ยวกับวิธีดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ วิโรจน์ สารรัตน์ (2558); Kemmis and McTaggart (1992); Mills (2007); Coghlan and Brannick (2007); James, Milenkiewicz and Bucknam (2008) ที่กล่าวถึงหลักการสำคัญของการวิจัย คือ มีบริบทเฉพาะ ทักษะที่หลากหลาย มุ่งการเปลี่ยนแปลง มุ่งให้เกิดการกระทำเพื่อบรรลุผล รับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน วิเคราะห์ วิพากษ์และประเมินตนเอง ตระหนักในศักยภาพ ความเชี่ยวชาญและการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเอง เรียนรู้จากการกระทำ ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ 9) การมีบันทึกของผู้ร่วมวิจัยทุกคน เช่น การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและการปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายสิ่งที่ปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การ การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัยเป็นต้น และนำไปสู่การปฏิบัติหรือการพัฒนาที่ยั่งยืน **ประการที่สอง** กิจกรรมการบูรณาการหลักพุทธธรรมในการทำงานร่วมกันโดยเฉพาะหลักพุทธธรรมที่มุ่งเน้นความสำเร็จ เนื่องจากหลักพุทธธรรมเป็นหลักปฏิบัติ (How to) ที่สามารถนำไปบูรณาการได้กับศาสตร์ทุกสาขา สอดคล้องกับ พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ. ปยุตโต (2551) ที่ให้ทัศนะเกี่ยวกับการบูรณาการศาสตร์ตะวันตกกับหลักพุทธธรรมไว้ว่า หลักพุทธธรรมมีหลักการสำคัญที่เน้นการลงมือปฏิบัติหากนำไปบูรณาการกับศาสตร์ต่าง ๆ ย่อมนำไปสู่การบรรลุผลได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลซึ่งมีหลักการสำคัญในการบูรณาการคือ อาจใช้ศาสตร์ตะวันตกเป็นหลักแล้วนำหลักพุทธธรรมไปบูรณาการ หรือนำพุทธธรรมเป็นหลักแล้วนำศาสตร์ตะวันตกมาบูรณาการก็ได้ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบทหรือเป้าหมายในการพัฒนานั้นเอง **ประการที่สาม** เนื่องจากวิธีการพัฒนาดังกล่าวเกิดจากนำแนวคิดของแต่ละคนเพื่อระดมความคิดวิธีแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับนักเรียน ตามหลักการแล้ว แนวคิดของผู้ร่วมวิจัยที่มีภูมิหลังหลากหลายเพื่อสร้างความคิดสร้างสรรค์และแนวทางแก้ไขที่หลากหลาย เมื่อใช้เวลาในการกำหนดปัญหา วัตถุประสงค์ และแนวคิด การประชุมระดมความคิดเพื่อพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับนักเรียนก็จะเป็นการประชุมที่มีประสิทธิผลมาก ส่งผลให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสามารถทำงานร่วมกันเพื่อเลือกคำแนะนำที่มีประสิทธิภาพสูงสุดสำหรับปัญหาที่มีอยู่ด้วยการสร้างแนวคิดที่กำหนดไว้อย่างเข้มงวด เพื่อหาข้อสรุปเป็นแนวความคิดร่วมกันของที่ประชุมประกอบด้วย 1) คุณลักษณะที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับกลุ่มเป้าหมายจากวิธีการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับนักเรียน 2) หลักการ/แนวคิด/วิธีการ/เทคนิค/กลยุทธ์/กิจกรรมเพื่อพัฒนาทักษะทักษะความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับนักเรียน และ 3) ขั้นตอนการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นกับนักเรียน จึงนำไปสู่การปฏิบัติร่วมกันอย่างมีประสิทธิภาพ

องค์ความรู้ใหม่

องค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติในงานวิจัยนี้ได้มาจากการอบแนวคิดการวิเคราะห์พลังขับ (Force-Field Analysis) ของ Kurt Lewin (Lunenburg & Ornstein, 2000) ที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่างการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับพลังขับที่นำมาใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และแนวทางเอาชนะสิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงในบริบทเฉพาะ โดยการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังให้เกิดขึ้นมี 2 ประการ คือ 1) ความคาดหวังให้ผู้ร่วมวิจัยได้นำเอาแนวการพัฒนาที่ร่วมกันกำหนดไปสู่การปฏิบัติใน 3 ระยะ คือ ก่อนและหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นโดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ 2) ความคาดหวังให้ทักษะ

ความรับผิดชอบที่ประเมินได้จากกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลจากการพัฒนาใน 3 ระยะ คือ ก่อนและหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 1 และหลังการปฏิบัติในวงจรที่ 2 มีการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นโดยพิจารณาจากค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ในกรณีของพลังขับเคลื่อนที่นำมาใช้จนส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามที่คาดหวังทั้งสองประการนั้น เป็นพลังขับเคลื่อนที่งานวิจัยนี้เรียกว่า “หกพลังขับเคลื่อนที่ส่งผลต่อการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น” ประกอบด้วย “สามพลังขับเคลื่อนหลัก” และ “สามพลังขับเคลื่อนเสริม” ดังภาพที่ 4

ภาพที่ 4 โมเดลต้นแบบแนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1.1 จากผลการวิจัยที่พบว่า ผลการวิจัยได้ส่งผลให้ได้องค์ความรู้จากการปฏิบัติที่แสดงเป็นโมเดลความสัมพันธ์เชิงเหตุและผล (Cause and Effect Model) ที่เรียกว่า “โมเดลต้นแบบแนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1” จึงควรนำเอาแนวคิดของการบริหารที่บุคลากรทางการศึกษามีความคุ้นเคยกันมาใช้ทดแทนได้ เช่น แนวคิดของ Theory Y ที่เน้นถึงการพัฒนาด้านตนเองของมนุษย์ ซึ่งให้เห็นว่ามนุษย์นั้นรู้จักตัวเองได้ถูกต้อง รู้จักความสามารถของตนเอง ผู้บริหารควรสร้างแรงจูงใจโดยการสร้างสรรค์สถานการณ์ที่จะทำให้สมาชิกมีความรู้สึกรับผิดชอบ และมีส่วนร่วมในการทำงาน โดยที่ผู้บริหารมีความคิดเห็นในแง่ดีเกี่ยวกับบุคลากร และใช้รูปแบบการจัดการแบบกระจายอำนาจและแบบมีส่วนร่วมจะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันมากขึ้น ความสัมพันธ์ที่ยึดตามความไว้วางใจระหว่างผู้บริหารและครู หรือนำเอาขั้นตอนการปฏิบัติงานตาม goal-setting theory มาใช้ ที่ระบุถึงขั้นตอนที่คล้ายคลึงกับขั้นตอนของ PAR methodology คือ ระบุวัตถุประสงค์ของเป้าหมาย มีการพูดคุยพบปะกัน พัฒนาแผน

โดยใช้แบบจำลอง SMART โดยเป้าหมายมีลักษณะเฉพาะ (Specific) เป้าหมายสามารถวัดผลในทางสถิติได้ (Measurable) เป้าหมายที่สำเร็จได้จริงมีความเป็นไปได้ (Achievable) ตั้งเป้าหมายที่สอดคล้องกับความเป็นจริง (Realistic) และกำหนดเวลาของเป้าหมายที่ชัดเจน (Timely) หรือเป้าหมายมีความเฉพาะเจาะจง วัดได้ เป็นไปได้ สมจริง และจำกัดเวลา โดยตรวจสอบให้แน่ใจว่าผู้ร่วมงานมีสิ่งที่จะจำเป็นสำหรับการบรรลุเป้าหมาย และให้ข้อเสนอแนะอย่างสม่ำเสมอ เป็นต้น

1.2 เนื่องจากผลการวิจัยนี้เป็นผลการวิจัยในบริบทเฉพาะของโรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาการ ไม่เป็นการวิจัยเชิงทดลองหรือการวิจัยเชิงอ้างอิงใด ๆ ดังนั้น องค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติที่เป็นชุดความคิดและความเชื่อที่แสดงถึงการเปลี่ยนแปลงที่คาดหวัง การนำเอาปัจจัยผลักดันเพื่อการเปลี่ยนแปลงมาใช้ ทั้งที่เป็นหลักการ และแนวคิดในการพัฒนา เป็นกลยุทธ์เพื่อการพัฒนา และแนวการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียน รวมถึงการตระหนักถึงสิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น และการแสวงหาวิธีการเพื่อการเอาชนะสิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงซึ่งจะยังคงต้องมีการพัฒนาอีกต่อไปอย่างไม่มีสิ้นสุด ควรถือเอาชุดความคิดความเชื่อจากผลการวิจัยนี้เป็นองค์ความรู้ที่มีคุณค่า เป็นองค์ความรู้ที่จะนำไปใช้เพื่อพัฒนาทักษะความรับผิดชอบ ต่อไป

1.3 ผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแม้มีข้อจำกัดในการนำไปเผยแพร่หรืออ้างอิง แต่สามารถนำเอาประเด็นข้อคิดหรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเป็นข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ในสถานการณ์อื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือที่กำลังมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันได้ ดังนั้น การนำเสนอองค์ความรู้จากการปฏิบัติที่เป็นโมเดลต้นแบบสำหรับการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบที่สถานศึกษาหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องสามารถจะศึกษาแนวคิดและแนวปฏิบัติเพื่อนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้ในหน่วยงานอื่นได้ โดยพิจารณาถึงกรอบแนวคิดจากโมเดลต้นแบบที่อธิบายถึงความสัมพันธ์ระหว่าง การเปลี่ยนแปลงที่คาดหวังให้เกิดขึ้นกับพลังขับเคลื่อนที่ใช้เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลง และแนวทางเอาชนะสิ่งต่อต้านการเปลี่ยนแปลงเป็นแนวทางในการนำไปใช้

1.4 องค์ความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติในงานวิจัยนี้ เช่น พลังขับเคลื่อนต่อการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบที่ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ 1) ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 2) หลักธรรมทางพุทธศาสนา และแนวการพัฒนาทั้งหลักการทำงานร่วมกัน กลยุทธ์การทำงานร่วมกัน และขั้นตอนการนำแนวการพัฒนาไปสู่การปฏิบัติ ดังนั้น การนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ควรมีการวิเคราะห์ว่ายังมีพลังขับเคลื่อนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาได้อีก

2. ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารและครูมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาทักษะความรับผิดชอบให้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง คิดค้นหาวิธีการใหม่ ๆ แนวคิดใหม่ แนวการพัฒนาใหม่ โดยเฉพาะการพัฒนาเทคนิควิธีการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของครูในหลากหลาย และร่วมสร้างสรรค์เป็นนวัตกรรมการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนสู่การเป็นวิถีปฏิบัติที่เป็นเลิศ

2.2 ผลจากการวิจัยนี้ทำให้ได้ความรู้ใหม่ (New Knowledge) จากการปฏิบัติ แม้จะเป็นความรู้ใหม่ในบริบทของโรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาการซึ่งเป็นโรงเรียนขยายโอกาสทางการศึกษา หรือเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น เพื่อให้สถานศึกษาอื่น ๆ สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ และอาจนำความรู้ใหม่นี้ไปศึกษาต่อยอดโดยใช้ระเบียบวิธีการวิจัยและพัฒนา หรือการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.3 เพื่อให้เกิดประโยชน์ในการวิจัยครั้งต่อไป โรงเรียนในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1 ที่มีบริบทคล้ายคลึงกันกับโรงเรียนบ้านหนองกุงวิทยาการ จึงควรนำเอาองค์ความรู้ที่เรียกว่า “โมเดลต้นแบบแนวทางการพัฒนาทักษะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนต้น สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 1” ที่ได้จากการวิจัยนี้ไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่องในอนาคต หรือโรงเรียนแห่งอื่นที่ต้องการพัฒนาทักษะใด ๆ หรือประเด็นอื่นๆ โดยการนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ควรมีการวิเคราะห์ว่ายังมีพลังขับเคลื่อนที่สามารถนำมาใช้ในการพัฒนาได้อีก

เอกสารอ้างอิง

กระทรวงศึกษาธิการ. (2559). แผนพัฒนาการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ ฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564). สำนักนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ กระทรวงศึกษาธิการ www.bps.sueksa.go.th

- เชาวลิต พันธุ์พุกษา. (2565). รูปแบบการบริหารโรงเรียนทั้งระบบเพื่อพัฒนาคุณลักษณะความรับผิดชอบของนักเรียนระดับ
ประถมศึกษา. วิทยานิพนธ์หลักสูตรการศึกษาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยนเรศวร.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2545). *ธรรมญูชีวิต*. พิมพ์ครั้งที่ 46. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์กรมศาสนา.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม*. พิมพ์ครั้งที่ 16. กรุงเทพฯ: เอส. อาร์.
พรินต์ติ้ง แมส โปรดักส์.
- พุทธทาสภิกขุ. (2549). *การงานที่เป็นสุข*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ธรรมสภา.
- ภิรมย์ ลีกุล (2558). *การพัฒนาตัวบ่งชี้ความรับผิดชอบต่อสังคมของโรงเรียนมัธยมศึกษา ในภาคตะวันออก สังกัดสำนักงาน
คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา.
- วิโรจน์ สารรัตน์. (2561). *การวิจัยทางการบริหารการศึกษา: แนวคิดและแนวปฏิบัติ*. (E-book). พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ:
ทิพย์วิสุทธิ.
- ศรชัย เกษมสุข. (2564). *การพัฒนาแบบการเสริมสร้างวินัยในตนเองของนักเรียนโรงเรียนบางเลนวิทยา*. วิทยานิพนธ์หลักสูตร
ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยคริสเตียน.
- ศุภมิต ศิริโสภณภักดิ์. (2560). *การพัฒนาแบบเพื่อเสริมสร้างค่านิยมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา
ปีที่ 5*. วิทยานิพนธ์หลักสูตรปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการศึกษาและการแนะแนว มหาวิทยาลัย
มหาสารคาม.
- สมเด็จพระพุทธาจารย์ (อาจ อาสภมหาเถร). (2546). *คัมภีร์วิสุทธิมรรค*. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ประยูรวงศ์พรินต์ติ้ง.
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์ สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ. (2560). *รายงานการวิจัย เรื่อง การศึกษาคุณธรรม จริยธรรม
ของผู้เรียนในสถานศึกษาสังกัดกระทรวงศึกษาธิการ*. กลุ่มยุทธศาสตร์การวิจัยและพัฒนา ค้นเมื่อ 20 พฤศจิกายน
2563 จาก shorturl.at/efwW8
- อัครเดช อินทรสถาพร, ชูชาติ พวงสมจิตร, เจริญศรี พันปี. (2565). *การเสริมสร้างวินัยนักเรียนด้านความรับผิดชอบโดยการมีส่วนร่วม
ของผู้ปกครอง : กรณีศึกษาโรงเรียนอนุบาลอัญญา อำเภอสูงเนิน จังหวัดนครราชสีมา*. วารสารวิทยาลัย
นครราชสีมา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 16(2), 1-14.
- Aydin, M. Z., & Akyol Gurler, S. (2012). *Okullarda degerler egitimi: Yontemler, etkinlikler, kaynaklar* [Values
education in schools: Methods events, resources]. Nobel Broadcast Distribution.
- Banda, M. A. E. (2017). Characteristics of a responsible person 1. Retrieved July 30, 2019 from
<https://bit.ly/2K5cgNQ>
- Bugdayci, S. (2019). Examining personal and social responsibility levels of secondary school students. *Universal
Journal of Educational Research*, 7(1): 206-210.
- Chaichanawirote U. & Vantum, C. (2017). Evaluation of Content Validity for Research Instrument. *Journal of
Nursing and Health Sciences*. 11 (2), 105-111.
- Deuren. J. V. (2014). Life skills: Responsibility – The definition. Retrieved June 14, 2019, from <https://bit.ly/32pyz8f>
- Fidan, N., & Erden, M. (2001). *Egitime giris* [Introduction to education]. Alkim Publications.
- Frankl, V. (2011). What characterizes responsibility? Retrieved July 30, 2019 from <https://bit.ly/2LR6mSG>
- Gulec, S., & Yalcin, A. (2020). The value of responsibility in the point of view of the 5th grade students.
International Journal of Educational Methodology, 6(1): 123-133.
- Hsu, W, T., Pan, Y, H., Chou, H, S., Lee, W, P. & Lu, F, J, H. (2014). Measuring Students' Responsibility in Physical
Education Instrument Development and Validation. *International Journal of Sport Psychology*.
September 2014. DOI: 10.7352/IJSP.2014.45.487 <https://bit.ly/3wy8KDG>

- Indeed Editorial Team. (2021). *Why Is Leadership Training Important?* Indeed Career Guide. Retrieved March 27, 2022, from <https://www.indeed.com/career-advice/career-development/why-is-leadership-training-important>
- Ivy. (2009). How do you describe a responsible person? Retrieved July 24, 2019 from <https://bit.ly/2GppMJW>
- Learning To GIVE. (n. d.). Steps to responsibility. Retrieved August 24, 2020, from <https://bit.ly/2ExV1V3>
- León-del-Barco, B., Mendo-Lázaro, S., Felipe-Castaño, E., Fajardo-Bullón, F. & Iglesias-Gallego, D. (2018) . Measuring Responsibility and Cooperation in Learning Teams in the University Setting: Validation of a Questionnaire. Published online 2018 Mar 13. doi: 10.3389/fpsyg.2018.00326
- Li, W.,Wright, P. M.,Rukavina, P. B.,& Pickering, M. (2008). Measuring Students' Perceptions of Personal and Social Responsibility and the Relationship to Intrinsic Motivation in Urban Physical Education. *Journal of Teaching in Physical Education* 27(2):167-178 • April 2008. DOI: 10.1123/jtpe.27.2.167
- Lifhack (n. d.). Five tips on how to be a more responsible person. Retrieved August 24, 2020, from <https://bit.ly/2YrdJFi>
- Los Banos Junior High School (2020). Seven steps of highly responsible students. Retrieved August 24, 2020, from <https://bit.ly/32qyJA>
- Lunenburg, Fred C. and Ornstein, Allan C. (2000). *Educational Administration: Concepts and Practices*. 3rd ed. New York: Maple-VailBook.
- MBA Research. (n.d.). What is responsible behavior? Retrieved July 24, 2019 from <https://bit.ly/30RGSrQ>
- McTaggart, R. (2010). *Participatory action research or change and development*. Townsville, Australia: James Cook University.
- Mergler, Amanda, G., Spencer, Fiona, H., Patton & Wendy A. (2007). Development of a Measure of Personal Responsibility for Adolescents. Retrieved July 8, 2020 from <https://bit.ly/2D94l0V>
- Mills, G. E. (2007). *Action research: A guide for the teacher researcher*. 3rd ed. New Jersey: Merrill Prentice Hall.
- Okumus, E. (2010). *Toplum ve ahlak egitimi* [Community and moral education]. *Journal of View of Education/Egitime Bakis Dergisi*, 6(18): 28-32.
- Polit, D. F. & Beck, C. T. (2012). *Nursing research: Generating and assessing evidence for nursing practice*. Philadelphia, PA: Wolters Kluwer Health / Lippincott Williams& Wilkins.
- Popstoolkit (n.d.). Developing a responsibility assignment matrix. Retrieved August 24, 2020, from <https://bit.ly/31q3BhY>
- Reference Website. (2019). What are examples of responsibility? Retrieved July 24, 2019 from <https://bit.ly/32PW1vp>
- Rohilla, K. (2018). Why is responsibility important? Retrieved July 16, 2019 from <https://bit.ly/2LmQuan>
- Rovinelli, R.J., & Hambleton, R.K. (1977). On the use of content specialists in the assessment of criterion-referenced test item validity. *Dutch Journal of Educational Research*, 2, 49-60.
- Sorgius. K. (2020). Five easy steps for teaching responsibility to your kids. Retrieved August 24, 2020, from <https://bit.ly/31pctU>
- Turner, R. & Carlson, L.A. (2003). Indexes of item-objective congruence for multidimensional items. *International Journal of Testing* 3(2):163-171. DOI:10.1207/S15327574IJT0302_5